

EĞİTİM PLÂNLAMASI: ŞU ANDA NEREDEYİZ?

Prof. Dr. George Psacharopoulos¹

Eğitim plânlaması eğitim tarihinde yeni bir olgudur. Birçok ülkede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, 1950'lerin sonlarından beri uygulanmış ancak, yanlış uygulanmış ya da eksik hizmet vermiştir. Bu tecrübelerin temeline dayanarak, bu makalenin I. bölümünde, benim görüşüme göre eğitim plânlamasının talihsizliklerinin ne olduğu tartışılmakta; II. bölümde ise, bu alanda kullanılan meslek argosunun taksonomim açıklamasına gayret edilmekte ve makro plânlamadan daha spesifik eğitim politikalarının etkisi göz önünde bulundurularak bir değişim hedeflenmektedir.

I. EĞİTİM PLÂNLAMASININ TALİHSİZLİKLERİ

25 yılı aşkın makro ya da diğer çeşitli eğitim plânlaması tecrübelerine dayanarak, çağdaş eğitim politikacılarına bir kaç ders vermek gerekmektedir.

Benim görüşüme göre geçmişte eğitim plânlaması iyi uyarlanmamıştır. Plânlama hatası ya da felaket ile kastettiğim şey, eğitim sisteminde plânlamacının ilk olarak hedeflediği amacına hizmet etmeyi benimsemesi gerektiği halde, tamamen zıt bir çözüm politikası benimsemiş olmasıdır.

Uluslararası Karşılaştırma

Eğitim plânlamasının ilk zamanlarında veri yokluğunda, daha sofistike uygulamalar için, "**Uluslararası Karşılaştırma**" modeli geniş çapta kullanılmış. Bu modelin mantığı, bir ülkenin, gelişmişlik seviyesi ile ülke eğitiminin değişik seviyelerinde okula kaydedilme oranı arasındaki kuvvetli olumlu ilişki arasında yatmaktadır. Geçmişte, etkili iki insan kaynağından, basit bir "**Eğitim Gelişimi Göstergesi**" (I) geliştirildi. "I", orta (s) düzeyinde ve üniversite (u) düzeyindeki kayıt olma oranının toplamıdır. Yani, şu şekilde formüle edilebilir: $I=s+5u$.

Yüksek eğitime eklenen "5 ağırlığı" şöyle bir varsayıma dayanmaktadır: her üniversite öğrencisi, ortaöğretim öğrencisine karşın 5 kat daha değerlidir. Buna göre, diyelim ki, eğer Nijerya gibi bir ülke, İtalya gibi bir ülkenin kişi başına düşen gelir düzeyine ulaşmak isterse, eğitim gelişim göstergesinin değerini artırması gerekir. Bu göstergenin yapımında, yüksek eğitim orta eğitime nazaran daha fazla ağırlık taşıdığı için, bu modelden kaynaklanan eğitim politikası, üniversite gelişimi üzerinde durmuştur. Birçok ülke, özellikle Afrika, bu modeli izlemiş ve buna göre üniversite sistemi geliştirmiştir.

¹ Dünya Bankası Danışmanı

Makalenin orijinal adı ve alındığı kaynak: G. Psacharoolus, "The Planning of Education. Where do we Stand", **Comparative Education Review**. 30, nu 4 (November 1986):560-573

Makale, Türkçeye hem yazarın hem de yayınevının nazik izni ile tercüme edilmiştir. Tercüme M.Ü. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Parvin Nadim yaptı.

Bunu bir plânlama talihsizliği olarak sınıflandırmamın nedeni, o zamanlar Afrika'da bunun yerine ilköğretimin geliştirilmesine öncelik verilmesi gerekliliği idi. Fakat görünüyor ki, göstergede ilköğretim kaydına sıfır ağırlık verilmiştir. Yani, bu durumda $I = 0p + 1s + 5u$ 'dur. Bir başka deyişle, modele göre ilköğretim ülkenin hem eğitim hem de ekonomik seviyesinin gelişimine en az katkısı olan bir faktör olarak bile göz önünde bulundurulmamıştır. Benim görüşüme göre Afrika ve diğer ülkeler uzun vadeli gelişine daha iyi katkıda bulunmak için karşıt politika izlemelidir.

İnsan gücü Tahmini

Eğitim plânlamasının ilk zamanlarında yukarıdaki modele benzer fakat daha sofistikeleşmiş bir model daha kullanılıyordu. Bu modele, ekonomi ile eğitim arasında daha direkt bir ilişki vardır. "İnsan gücü Tahmin Modeli" olarak tanımlanan bu modele göre, eğitim plânlaması ekonomi için beklenen düzeyde çıktı (output) üretilmek için değişik ekonomik sektörlerin ihtiyacı olan becerilerini sağlaması gerekmektedir.

Örneğin basit şekliyle, bu model yardımıyla ilerde tarım alanında üniversite eğitimi almış tarım bilimcisi talebi kestirilir.

Tarım bilimcisi =5 (tarımsal çıktı). Buradaki 5, geçmişte gözlenmiş olan tarım bilimcisinin sayısı ile tarımsal çıktının ilişkisidir (Yani, her 100.000 ton tarımsal çıktı için 5 tarım bilimcisi kullanılmakta ya da gerekmektedir).

Y^7 iride de bu formül gelişmekte olan ülkelerde eğitimin daha üst seviyelerini genişletmeyi öngörmektedir. Aksine, göreceli olarak daha alt seviyeler de öncelik sahibi olmalıdır. Bu modelin diğer modellere göre tamamen karşıt bir politika olarak önerilmesinin ana sebebi, değişik becerilere sahip işçilerin yarattığı maliyetin tamamen göz ardı edilmesi ve farklı biçimde eğitilmiş bir işçiyi aynı düzeyde çıktıyı üretmek için diğerinin yerine koyabilmek için yerleştirme derecesidir. "İnsan gücü tahmin modeli" itiraf edilmiş eksiklerine rağmen bir gün hala gerçek plânlama işlemlerinde kullanılmaktadır.

Meslek Okullarının Hatası

Son 25 yılda sezgisel olarak cazip olan bir başka plânlama formülü de şudur. Okul sistemi daha çok iş dünyası ili ilintili yapılmalıdır. Bu da büyük ölçüde meslekî-teknik eğitimi vurgulamaktadır. Orta düzeyde geleneksel akademik müfredat programının, amelelikten kaçınan, üniversiteye girmeyi ve memur (white color) olarak çalışmayı arzu eden mezunlar üretmesi açısından yanlış işleyiş yaptığı düşünüldü.

Daha uygulanabilir bir müfredat programı (akademik ve teknik-meslek konularının bileşimi) ülke ekonomisinin orta düzey teknisyen ihtiyacı ile ilgili olacak ve eğitim ile iş dünyası arasında denge sağlanacaktır. Ayrıca, öğrencilerde ameleliğe doğru olumlu tutum geliştirerek, orta eğitimden üniversiteye giden tek yönlü cadde' durdurulacaktır. Böyle bir hara-ket gelişmekte olan ülkelerde ortaöğretimin çeşitliliğini yükseltecektir. Bu da Avrupadaki geniş kapsamlı okullarda denk olmak demektir.

Çeşitlendirilmiş (diversified) okulların denenmiş olması böyle yüce beklentilerin gerçekleşmediğini göstermektedir. İki ayrı ülkede çeşitlendirilmiş okul sistemleri mükemmel bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu okullardan mezun olanlar, üçüncü eğitime devam etmeye, akademik taydaşlarından daha az eğilimli değildirler. Ayrıca onlar doğrudan mesleğe atılmıyorlar, ortaöğretimde teknik-meslekî uzmanlık için daha fazla eğitiliyorlar. Üstelik çeşitlendirilmiş okulda her öğrencinin maliyeti aynı düzeyde eğitim gören akademik öğrencinin maliyetinin yaklaşık iki katıdır. Yine de bir ülkenin gerçek yatırımına karşıt bir politika izlenmiştir.

Aynı mantık ve hata ilk ve üçüncü seviyeye uygulandı. Öncekinde üretim ile eğitimin birleşiminden ülkenin tarım alanına daha fazla uyacağı düşünüldü. Böyle modellerin denenmesi sonucunda, Hindistan ve Çin kadar değişmiş ülkeler de yakın geçmişte bu konudaki politikalarını terk etme derecesine kadar tersyüz ettiler. Benzer şekilde, tarım bilimi ülke ekonomisi ile ilişkili olduğu için, üniversite düzeyinde ekonomik gelişimini yükselten bir fakülte olarak düşünüldü.

Şimdi gözlemlenen şudur ki. Eğitilmiş tarım bilimcileri (agronomists) her zaman ilk önce tarım sektörüne cezp olmuyorlar. Cezp olsalar bile. Üretkenlikleri sosyal bilimlerdeki taydaşları kadar yüksek olmuyor. Ayrıca tarım bilimi öğrencisinin maliyeti anlamlı derecede diğer' bilimlerin öğrencisinden (sosyal bilimler gibi) daha yüksektir.

Devlet Müdahalesi

Tarihsel olarak devletler eğitimle yoğun bir- şekilde ilgilenmişlerdir. Gerçi böyle bir ilginin niyeti iyidir. Ancak son deneyim, sonucun pek cazip olmadığını göstermektedir. Aşağıda devletin eğitim üzerine ilgisinden ve onun ters sosyo-ekonomik etkilerinden örnekler verilmiştir.

Eğitim finansmanı. Dünyada çok az istisnalar dışında eğitimin ana finansçısı devlettir. Birçok ülkede özel okullar yasaklanmıştır ve eğitimi sırf devlet finanse etmiştir. Fakat genel kaynakların finans kapasiteleri sınırlı olduğu için (örneğin, vergi), böyle devlet ilgisi çoğu durumda eğitimde az yatırım yapılmasına yol açmaktadır. Özel okulların açılmasına izin verilirse ya da aileler eğitime katkıda bulunursa, eğitimin gelişimi daha yüksek olacaktır. Buna göre eğitime adanmış kaynakların miktarını göz önünde bulundurursak devletin eğitimdeki **finans** katılımı sosyal yetersizliğe sebep olacaktır.

Eğitimin Devlet Tedariki. Bazı durumlarda eğitim sadece devlet tarafından finanse edilmez, aynı zamanda devlet **tarafından** kontrol de **edilir**. Böyle bir eğitim sisteminde diğer devlet teşebbüsleri gibi dürtü olmamakta ve sorumluluk kurmak zor olmaktadır. Bu nedenle böyle bir ilgi eğitimi uzun vadede verimsizliğe yöneltir. **Görülüyor** ki eğitimin gerçek tedarikinden finansman ayrılması en azından verimsizliği bir derece elimine edecektir. Bu durumda öğrenciler direkt olarak devlet tarafından ayrılmış olan kaynağı alacaklar ve okul seçimlerinde devletten alacakları kaynağı harcamakta serbest olacaklar. Okullar

birbirleri arasında öğrenciler için yarışacaklar. Okullara da sağladıkları hizmetlerin kalitesine göre finans ödenecektir.

Eğitim Ödeneği. Eğitimi devletten geleneksel olarak eşit parasal destek almıştır. Fakat eğitimin şimdiki parasal destekleme yapısı, birçok ülkede eşitsizliğe ve dolayısıyla verimsizliğe yol açmaktadır. Sosyal eşitsizlik yükseköğretimin diğer eğitim düzeylerine göre daha çok desteklenmesinden kaynaklanır. Çünkü üniversiteye girenler daha çok zengin sınıfların çocuklarıdır. Oysa bu finans vergi verenler (çiftçi, az ücretli işçi) tarafından da finanse edilmektedir. Eğitim, para açığı kapatmada özel ve sosyal eğitim yatırımı arasında yaratılan çarpıklığın derecesine göre verimsiz olur. Örneğin, yüksek eğitimin para açığını fazlasıyla kapatmak, öğrencileri ve ailelerini fazlasıyla üniversiteyi arzulamaya yönlendirir. Oysa eğitim gelişimine verilen asıl öncelik daha aşağı seviyelerde olmalıdır. Bir başka deyişle devletin üniversite eğitimini teşvik etmesi, fazla yatırım yapılmasına ya da üniversite mezunlarının işsizliğine yol açacaktır.

Garanti Olmuş İstihdam. Yukarıdaki gibi tasarlanan durumlarda, çoğu devletler bütün üniversite mezunlarına garantilenmiş istihdam şartı koşmaktadır. Gerçi bu durum ilk görünüşte, iyi ve işsizlik problemlerine çözüm olarak görünse de gerçekte durum uzun vadede kötüleşebilir. Öğrenciler üniversiteye girmeye göz dikerler ve böylece bu şekilde bir politik sistem de verimsizliğe yol açabilir. Ayrıca, böyle bir plânın finansmanından dolayı, başta öncü olanlar olmak üzere çoğu devletler (örneğin, Yunanistan, Sudan ve Tanzanya) bu finans plânını bırakmaktadır.

Ödeme Politikası. Hükümetin belirlediği ödeme politikası yukarıda belirtilen eğitimdeki belirsizlikleri artırır. Meslekî hiyerarşinin üst kademeleri için belirlenmiş ücret politikası, üniversite mezunları için çok kısıtlı olan ödemelerin biraz üstünde olabilir ki, bu da kişilerin üniversiteye girme çabalarını arttıran bir unsurdur. Fakat üç kademedeki eğitim yatırımının sosyal olarak en yetersiz faktörüdür. Meslekî hiyerarşinin en alt kademelerinde ise. En az eğitilmiş ve ilkokuldan ayrılanların maaşları arasında çok az bir fark vardır ki. Bu da eğitim için sosyal olarak en kazançlı eğitim yatırım alanını (ilkokul eğitimi) kısıtlar Gençler **arasında** işsizliği sürekli yaratan sebeplerden birisi de minimum maaşla beraber' hükümetin belirlediği bu maaşın kendi üretkenliklerine uymamasıdır. Bundan dolayıdır ki, işverenler, deneyimsiz genç mezunlar yerine, deneyimli, yaşlı ve daha üretken işçileri en az maaşla çalıştırmak için işe alırlar.

II. GENEL PLÂNLAMALARDAN ÖZEL POLİTİKALARA

Yukarıdaki tablodan sonra, hala eğitimde plânlamaya yer var mıdır? ve eğer varsa, bu ne çeşit bir plânlama olmalıdır? Ben bundan sonra eğitim hakkında karar verecek, eğitim politikası hazırlayanların dikkat etmeleri gereken birçok noktaya değineceğim. Fakat ilkönce literatürde kullanılan bazı terimlere açıklık getirmek istiyorum.

Eğitimde on senedir literatürü meşgul eden "makro plânlama" diye bir şey gerçekten var- mıdır? Belki eğitim "politikaları" diye kullanmak daha gerçekçi olabilir ve eğitimde gelişmeler sağlayabilir. Bu iki kelimenin bazen birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen onlar birbirlerinden oldukça farklıdır. "Planlama" tüm ve bütün bir nosyondur, "makro" ise ona sık sık ilâve edilir. O ayrıca merkezî bir otorite tarafından eklenmiş eleman da içermektedir. Kişinin eğitimde plânlamaya olan ihtiyacını kaybetmesinin sebebi bu plânlamanın pratik olarak çalıştığını görememektir'. Son yüz yıl içinde, yüzlerce eğitim plâni yapılmış ancak, çok azı uygulamaya konulmuştur. Bunun nedeni iyi politik niyetler ve uygulamadaki verimlilik arasındaki saklı çatışmadır. Bir "politika" daha dar bir nosyondur ve daha kısıtlı bir görüş alanı vardır ve onun büyük eğitim plânları yapan kişinin amaçları üzerinde "makro plânlama" dan daha büyük etkisi vardır.

Tartışmayı planlamalardansa politikalar çevresinde yapmak literatürdeki bir başka kelimeyi hatırlatıyor: eğitimde makro plânlama. Bu kelimenin ne demek istediğini anlamak gerçekten zordu. Belki o küresel ya da tüm bir nosyondur. Gerçekte bireysel okul ya da sınıftan değil, fakat tüm sistem ya da belirli bir eğitim seviyesini kapsamaktadır. Fakat böyle plânlanmış bir okul sistemi ya da eğitim seviyesi bulmak imkânsızdır. Bu da, ona olan güveni yok etmektedir. Mikro plânlama uygun olabilir fakat mikro parçaların neler olduğunu belirtmek zordur. Öyleyse böyle belirsiz kelimeleri kullanmamak daha iyidir.

Literatür değişik eğitim plânlama modelleriyle doludur, bunlar makro ya da mikro olabilir ve bazen daha da ayrıntılı bir şekilde karakterize edilebilirler, örneğin, "matematiksel", "ekonometrik", "hesaplanabilir" ya da "lineer plânlama", Bununla beraber bu süslü teknikler daha iyi eğitim politikalarına (ya da plânlamasına, bu kelimeyi kullanmakta ısrar edenler için) götürmez.

Benim kendi tercihim "yaklaşım" kelimesini kullanmak ki, bu kelime belirli, hesaplanacak ve sergilenecek bir yapıyla sınırlı değildir. Karşıt matematiksel modeller, lisans seviyesindeki öğrencilere disiplin, yaratıcı düşünme ve belirli mekanik teknikleri kavramada yardımcı olabilir, fakat uygulamaya gelindiğinde durum çok farklıdır. Matematiksel programlamalar hiç bir zaman bir eğitim sisteminin gelişimine rehber olmamıştır.

Eğitim plânlamasının ya da politikasının oluşmasında, o ülkenin durumu çok önemli bir faktördür. Gelişmekte olan ülkelerde bazı plânlama çeşitleri gelişmiş ülkelere oranla daha etkilidir. Gelişmiş ülkelerdeki eğitimsel gelişme literatürde "sosyal talep" olarak bildiğimiz talep ile belirlenir. Az gelişmiş ülkede aşağıda açıklanacağı gibi, politik hareketler daha etkili olabilir.

Bir ülkenin politik rejimi de plânlamanın görüş açısını ve çeşidini etkileyebilir. Örneğin, sosyalist ülkeler serbest pazar sistemindense, makro plânlamaya ve kendi uygulamacı politikalarını kullanmaya daha yatkındırlar. Fakat yakın tarih, sosyalist ülkelerdeki eğitim politikasının tamamen tersine döndüğünü göstermiştir.

İlk Olarak Plânlamaya Neden Gerek Duyarız? Tarihsel olarak, eğitim sistemleri bu güne kadar çok fazla plânlama yapılmadan (ki, bu olan plânlardan

büyük çoğunluğu büyük çaplı ya da matematiksel değildi) gelişti. Eğitim plânlaması fikri 1950'lerde Keynesci müdahaleci ekonomiler ve dönemin genel olarak ekonomik plânlamaya ilgisi ile başladı.

Aynı dönemdeki "beşerî sermaye devrimi" de plânlamaya karşı olan isteği arttıran sebeplerdendi. Sonuca yönelik bir sebep de tarihsel olarak eğitimin devlet tarafından korunup finanse edilmesiydi. Kamu kaynaklarının eğitime en iyi bir şekilde aktarılma yolları araştırılmaya başlandı. Fakat mühendislik, girdi-çıkış plânlamacılarıyla piyasaların çalışması fiyatlarla ilgilenen insanlar arasında büyük bir farklılık belirlemeye başladı. Bunlardan ilki eğitim sistemini domine etti ve eğitim plânlamasının bugüne kadar böyle gelmesine sebep oldu. Eğitim plânlamasıyla ilgili fikirleri iki düzeyde ayırdım. İlkinde soyut düzeyde plânlamacı toplumun refah düzeyini plânlamasız halinden daha yüksek seviyeye çıkarmaya, sosyo-ekonomik belirteçleri yükseltmeye çalışır.

Ekonomistlerin değişimiyle plânlamacı yüksek düzeydeki kişi başına düşen gelir ve bunun eşit dağılımı gibi kavramları kapsayan sosyal refah fonksiyonunu maksimum düzeye getirmeye çalışmaktadır. Hangi eğitim politikaları böyle arzulan sosyal amaçlara hizmet edebilir.

ikinci olarak, probleme özel düzeyde, plânlamacı ilköğrencileri arasında yüksek bir okuldaki ayrılma oranı, taşrada okul yetersizliği ya da lise mezunları arasında yüksek düzeyde işsizlik gibi bazı direkt sorunlarla karşılaşabilir. Bu problemleri çözmek için hangi politikacılar uygulamaya geçirilebilir?

Benim tercih ettiğim eğitim plânlaması, birçok olabilir alternatifin incelenmesi ve bunların arasında amaca yönelik bir seçim yapılmasıdır.

Bu tanım plânlamadaki pozitif maddeleri verimli olan nedir? gibi kuramsal maddelerden ayırır (politikacı neyi adapte etmek için seçer gibi). Benim inandığım eğitim plânlamacıları pozitif maddeler üzerinde yoğunlaşmak ve son seçimi politikacılara bırakmalı, politikacı verimli seçeneklerden seçmeli: eğer A politikası ise, sonuç Z; eğer B politikası ise, sonuç Y ve benzeri.

Eğitim politikalarının sonuçları (kriterleri ya da amaçları) yıllardır değişmemiştir: yeterlilik (içte ya da dışta) ya da eşitlik ki bunlar değişik plânlamaların sosyo-ekonomik etkileridir. Örneğin, konu öğrencilerin zihinsel algılamalarının nasıl arttırılacağı olabilir (iç yeterlilik) mezunların iş imkânlarının nasıl arttırılabileceği (dış yeterlilik) ya da nasıl daha eşit eğitim fırsatları dağılımı sağlanabileceği. Her politik hareket bu sonuçları değişik derecelerde etkiler ve verilen sonuçlar arasında denge sağlayan alternatif politikalar oluşur. Örneğin, eğitimdeki seviyeler arasındaki denge olabilir. Yalnızca bir politikacı yeni bir politikayı uygulamaya koyarken artı ve eksilerini tartabilir.

Giriş Ekonomisi: Kayıp Parça

Bütün eğitimsel plânlama facialarında ortak bir düşünce yapısı vardır. Bütün durumlarda giriş ekonomisinin düşünceleri soyutlanmıştır. Örneğin, değişik mezunlar vermenin maliyeti, bu mezunların topluma getireceği yararlar,

eğitimsel yatırımların özel ve sosyal sinyallerinin algılanmasındaki bozukluklar ve sonuçta okul masraflarını kimin ödeyeceği gibi.

Verilen örnek bunu açıklayabilir. 1960 yılında UNESCO tarafından Abdis Ababa'da eğitim bakanlarının katıldığı çok ünlü bir konferans yapılmıştı. Bakanların ortak kararı 1980 yılına kadar evrensel ilkokul eğitimine ulaşılması idi (UPE). Bu hedefe 1985'te hâlâ ulaşılmamıştır ve projeksiyonlar buna gelecek yüzyılın ilk çeyreğinden önce ulaşılmayacağım göstermiştir (UPE). Kısıtlayan sebepler yalnızca demografik sebepler değil, ayrıca eğitimi finanse eden bütçe ile de sınırlıdır

Eğitimin tartışıldığı gibi ekonomik düşüncelerin de ayrı olarak ele alınması daha yararlıdır. Fakat deneyimlerin gösterdiği gibi eğitimsel plânlama finansal ve ekonomik elemanlar olmadan düşünülemez. Eğer onlar, "planlar" ise (makro ya da herhangi diğer), basit istekler ise (UPE) gibi, aksi halde onlar ülkenin çıkarlarını ve önceliklerini düşünmeden yanlış yatırımlara yol açabilir.

Eğer hükümetin sınırsız bir bütçesi varsa, her öğrenci ve ailenin isteği gibi eğitim sağlanabilir. Eğer kaynaklar sınırlı ise, aslında durum da bu önceliklere göre amaçlar belirlenmelidir.

Bazı Genel İlkeler

Süregelen tartışmalar, eğitim plânlamacıların geleceği şekillendirirken kesinlikle düşünmeleri gereken genel ilkelere yön verir:

- a) hükümetin eğitimdeki etkisini yavaş yavaş azaltmak,
- b) eğitimdeki özel sosyal taleplere dikkat etmek,
- c) büyük çaplı plânlama modellerine (makro plânlama) daha az ilgi göstermek,
- d) dikkati daha dar politikalara yöneltmek.

Hükümetin eğitimle daha az ilgilenmesi önerisi, kamu müdahalesinin, sistemi verimlilik ve eşitlikten uzaklaştırması gerçeğinden çıktı. Hükümetin gerçek görevi özel ve sosyal belirtiler arasındaki bozulmaları arttırmak yerine azaltmaya çalışmaktır.

Özel talebe olan ilginin arttırılması önerisinin amacı, eğitim maliyetinin bu şekilde kaynağa geri aktarılması ve bu kaynak artışının diğer eğitim harcamalarında kullanılabilir olmasıdır. Bu özellikle en fakir ülkelerde uygulanabilir, böylece ülkenin eğitim bütçesinde artı eğitimsel yatırım yapılabilir ve bu durumda sosyal kazanç en yükseğe çıkar.

Üçüncü önerinin sebebi geçmişin makro modelleri gerçekte eğitimsel politikaları şekillendirmekte hiçbir yere götürmemesidir. Buna zıt olarak daha küçük parçalardan oluşan plânlama yaklaşımları daha etkili olmaktadır. Örneğin, eğitimsel gelişmedeki ekonomik sürece dikkat edildiğinde, ilköğretimin gelişmekte olan ülkeler arasında her zaman, bir numara olduğu görülmektedir. Fakat birçok makro model eğitimde önceliği yükseköğretime vermiştir.

Son öneri ise, belirli politikalar üzerinde yoğunlaşır. Belki dar politikalar belirli konular için daha etkili ve uygulanması daha kolay olabilir. Bazı konuların ve belirli politikaların gösterdiklerini aşağıda açıklayacağım. Aynı zamanda belirli politikaları uygulamak için, gerekli araçla hakkında ayrıntılı bir şekilde bahsedeceğim.

İzlenen Politika ve Araçlar Üstüne Tartışmalar

Dünya literatüründe eğitimle ilgili tartışmalar ya da "krizler" iki ana gruba ayrılır. Bu tür tartışmalar pek çok ülkede, özellikle de üçüncü dünya ülkelerinde çok yaygındır. Birinci grup, aşırı harcama, fazla tekrar ve düşük seviyede zihinsel gelişim gibi okul sisteminde yer alan olaylarla ilgilidir. İkinci grup tartışmalar ise, mezunların işsiz kalması, müfredatın "ilgililiği" (relevance) gibi okul sonrası olaylarla ilgilidir. Bu tür olaylar genelde ekmek pazarı ve ekonomi ile bağlantılıdır. Bu konu ile ilgilendirilebilecek ve siyasetçilerin elinde bulunan araçlar nelerdir?

İkinci grup ile başlayalım.

1. Devlet Bütçesinin Dağılımı

Devletin eğitime ağırlıklı olarak müdahale ettiği durumda, bu madde, eğitime hizmet eden araçların en etkili olma potansiyelini içerir. Bütçe dağılımının farklı aşamaları vardır. Aşağıda her bir aşama bir öncekine göre daha spesifik olacak şekilde sıralanmıştır.

a) Eğitim ve Diğer Sektörler Arasında

Pek çok üçüncü dünya ülkesinde eğitime yapılan yatırımın düşük olduğunu kabul ettiğimizde buradaki önerme devletin kaynak dağıtımında eğitime ayrılan payı artırabileceğidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, eğitime ayrılan daha fazla kaynağın devlet bütçesinden ayrılmayacağı devletin, özel kaynakların eğitime akmasında katalizör görevi yapacağıdır.

b) Eğitimin Farklı Düzeyleri Arasında

Özellikle ilköğretim düzeyindeki okullara kayıt yaptıрма oranının yüzde 100'ün çok altında olduğu ülkelerde eğitime ayrılan bütçenin dağıtımında ilköğretime ayrılan pay daha fazladır. Bu, yüksek ve ortaöğretime ayrılan mutlak değerler düşüğü anlamına gelmez ilköğretime ayrılan pay zaman içinde diğer seviyelerdeki eğitime ayrılan paya göreceli olarak artar.

c) Farklı Müfredatlar Arasında

Ortaöğretim gibi belli bir eğitim düzeyinde devlet özel müfredat yerine genel müfredata pay ayırabilir. Bu tür bir politika ilk aşamada öz kaynakların şerbet hale gelmesini sağlayacak ve aynı zamanda mezunların bir sonraki eğitim düzeyine, özel eğitim enstitülerine ya da doğrudan çalışma hayatına yani çalışarak öğrenmeye geçişlerinde esneklik sağlayacaktır.

2. Ödeneklerin (subsidies) Dağıtılması

Devlet eğitim için ayrılan bütçenin büyük bir bölümü burs, kredi, konaklama ve yiyecek ödenekleri gibi öğrenci ödeneklerine ayrılmaktadır. Bu tür ödeneklerin dağıtılmasında izlenen yol kısımların kullanılmasına bağlı olarak farklı etkinliğe sahip olabilir. Aynı zamanda ödeneklerin dağılımı kişilere ne tür bir eğitim seçecekleri konusunda ipuçları verebilir. Güvenli bir politika izlendiğinde ki bu, var olan durumdan hareket eden bir politikadır, dağılım yüksek düzey eğitimden daha alt düzeyde eğitime doğru olacaktır. Yaygın olarak değerlendirildiği gibi, bu tür bir politika sosyal etkinlik ve eşitlik amaçlarına hizmet edecektir.

3. Özel Okulların Ayrıcılığı

Daha önce de değerlendirildiği gibi, özel okulların teşvik edilmesi eğitime ayrılan kaynakların (özel ve devlet kaynaklarının) artmasını ve böylece eğitimin yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

4. Sosyal Talebin Güvenirliği

Sosyal Talep Teorisini eğitime uyguladığımızda devlet, eğitim plânlamasının gerektirdiği pek çok işten kurtulacaktır bu durumda insanlar parasını ödedikleri sürece istedikleri uzunlukta ve istedikleri dalda eğitim görebileceklerdir. Böyle bir durumda devletin rolü ilköğretimin- eşitliğin sağlanması amacıyla desteklenmesi gibi alanlar içinde kalacaktır.

5. Eğitimin Süresi

İlköğretim geçmişte 6 yıl sürerken artık pek çok ülkede 9 yıla çıkarılmıştır. İlköğretim çağındaki çocukların küçük bir bölümünün okula kaydolduğu bir durumda bu sürenin kaynakların daha fazla insan için harcanabilmesi adına 5 yıla indirilmesi söz konusu olabilir.

Buradaki tartışmada şüphesiz ki, eğitimin yaygınlaşması ile kalitenin düşmesi üzerine olacaktır. Örneğin insana ömür boyu gerekecek bilgiler 5 yılda edinilebilir mi? Bu bir ampirik sorudur ve henüz kesin cevabı verilmemiştir.

6. Teşvik Edici Araçların Sağlanması

Gelişmekte olan ülkelerde eğitim sistemi ile ilgili yaygın eleştiri, kötü yönlendirme ve eldeki kaynakların iyi kullanılmamasıdır. Bunun örnekleri boşa zaman harcama ve fazla tekrar, eğitim girdilerinden yeterince faydalanamama, eğitim kalitesinin yükselmesi için yapılan harcamalara özen gösterilmemesidir. Kaynakları etkili bir şekilde kullanımını teşvik edecek araçların devlet okullarının kendi iç mekanizmalarında bulunmadığı pek nadiren itiraf edilir.

Ancak özel okulların yasak olduğu ülkelerde bile en azından eğitim finansmanından tedariklerin ayrılması, teşviklerin sistemde yer almasını sağlar. Bu, kaynakların doğrudan okullara değil, öğrencilere verilerek ve doğrudan öğrencilere harcanması ile olur. Bu durumda öğrenci ve ailesi kendi ihtiyaçlarına hitap eden ve kendi anlayışları çerçevesinde eğitim kalitesine sahip olan bir okul tercih edeceklerdir.

7. Eğitim Kredisi Pazarı

Diğer tüm yatırımlar gibi eğitim de kredi sağlandığı durumda güçlenecektir. Ancak, diğerlerinden farklı olarak, eğitime verilen kredinin karşılıksız oluşu bu pazarın gelişememe-sine sebep olur. Eğitime yapılan yatırım sosyal kazanç sağladığı sürece, devletin eğitime kredi sağlayan bir kurum olmaması için hiç bir neden yoktur. Verimlilik düşüncesinin öte-simde, krediler, finans dünyasında dengeleyici rol oynarlar. Özellikle yükseköğretimin pratikte sağladığı bu eğitimin değerini göstermektedir.

8. Uygun Çevresel Politikalar

Şu hatırlanmalıdır ki, bir ülkede eğitimin sağlıklı gelişmesi yalnızca eğitim konusunda izlenen politikalara değil, emek pazarı gibi diğer alanlardaki politikalar da bağlıdır. Ücret politikasının farklı eğitim düzeyleri için aynı olduğunu varsayalım. Bu durumda eğitim sosyal kazanç sağlayan bir yatırım olmaktan çıkacaktır.

Analitik Çalışma

Yukarıda söz edilen politikalar her ne kadar ülkeye uyuyorsa da, bazı ülkelerde o ülkenin koşullarına uygun farklı politikalar uygulanmaktadır. Eğitim politikalarının daha etkin olması için yapılan böylesi uyarlamalar araştırmayı ve bir tür analitik çalışmayı gerektirir. Belli bir eğitim politikasının ekonomik şartlara uygun olması durumunda bunun geçerliliği bir başka makro plâna göre daha fazla olabilir. Politika temeli eğitim araştırmalarının kapsamı nedir?

Geleneksel olarak, eğitim araştırmaları, iç uygunluk yani, okul içinde olup bitenle ilgili ve dış uygunluk yani ekonomi ve eğitim arasındaki bağ ile ilgili olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlara eklenebilecek bir diğer araştırma grubu ise, okulun ve ekonominin içinde bulunduğu devlet politikasıdır. Bu alan diğer alanlardaki araştırmaların ortaya çıkaracağından daha fazla bulgu ortaya çıkarma potansiyeli içerir. Bu üç tip araştırmada en çok yer alanlar şunlardır:

- Alternatif Eğitimsel Verilerin Ortak Paydası (Coeffectiveness)

Gelişmekte olan ülkelerde öğrencilerin gelişimi üzerine pek çok çalışma mevcuttur. Ancak bunlardan kaçınılmaz değişkenlerin regresyon katsayılarını ortaya çıkarmıştır?

Böylesi bir bilgi belli bir paranın gelişmeyi en çok arttırıcı girdilere harcanmasını sağlayacağından okul kaynaklarının daha verimli harcanmasını sağlayacaktır.

- İlköğretim Süresi

İlköğretim süresi 4, 5, 6, 7, 8 ya da 9 yıl mı olmalıdır? Beş yıllık eğitim bu sürenin sonunda okuma yazma düzeyinde bir eğitim mi verir? Bir miktar kaynak okula gitme şansı olmayan çocukları kapsayacak şekilde harcanabilir. İşin içine giren niceliksel - niteliksel değerler nelerdir? Bunlar eğitim politikasını yönlendirecek şekilde nesil belirlenir?

- Müfredat Türleri

Meslekî ortaöğretim akademik tarzda öğretime göre çalışma hayatına daha mı uygundur? Dikkatsiz bir gözlemcinin cevabı evet olacaktır. Ancak, ampirik veriler bu sorunun cevabının hayır olduğunu gösterir. Meslekî eğitimin iki kat maliyeti olduğu düşünülürse, araştırmalar belli bir ülkede ne kadar mesleki eğitime ihtiyaç olduğunu gösterebilir.

- Modern Olmayan Sektör

Geleneksel olarak, eğitim ile ekonomi arasındaki bağ, modern sektör çalışanlarının istatistiklerine dayandırılır. Henüz gelişmekte olan ülkelerde işgücünün çoğunluğu tarımda ya da ekonominin resmi olmayan sektörlerinde çalışmaktadır. Eğitim bu alanda çalışanların daha üretken olmalarını sağlayabilir mi? Bu konuda kanıtlar azdır ve daha detaylı çalışma gereklidir.

- Çevresel Politikalar

Yukarıda tartışıldığı gibi, devletin eğitime ve ekonomiye müdahalesi gerçekte asıl nedenlere hizmet etmeyebilir. Burada ancak şansını zorluyor olabilir-. Devlet politikasının eğitimle ilgili sosyo-ekonomik göstergeleri üzerindeki etkisi konusunda araştırma gereklidir. Bu konu ile ilgili bazı sorular şunlardır:

1. Politik slogan ve "serbest eğitim" politikası gerçekte eğitim yatırımlarının azalmasına mı yol açar?

2. Bazı ülkelerde özel eğitimin yasaklanması eğitim almak isteyenlere devlet bütçesinin fazla ayrılmasına mı yol açar?

3. Ülke bütçesinin sınırlı olması nedeniyle okula kısıtlı yer ayrılması yoksulları ve kırsal kesimde yaşayanları mağdur durumda mı bırakır?

4. Özel sektördeki ücret dağılımı ve bazı durumlarda iş güvencesi insanlara hangi düzeyde eğitim alacakları konusunda yanlış ipuçları mı verir?

5. Farklı öğrenim düzeylerine farklı oranlarda (üniversiteye, yüksek; ilkokula, düşük) kaynak ayrılması eğitim yatırımlarında sosyal önceliğe göre mi belirlenir?

6. Sosyo-ekonomik göstergelere bakıldığında liberal ya da yaygın eğitim politikası uygulayan ülkelerde, eğitimin devlet tarafından finanse edildiği ülkelere kıyasla daha iyi sonuçlar mı elde edilmiştir?

7. Ekonomik gücün erkek egemen bir hedefle olacağı konusundaki saplantı eğitim yatırımlarının yanlış dağılmasına neden olabilir mi (örneğin, çok fazla meslek yüksekokuluna karşılık genel ve temel eğitimin azlığı)?

Bence bunlar önceliklerin araştırıldığı bir araştırmanın sorularıdır. Cevapları, eğitimin ekonomik ve sosyal gelişime bağlı olduğunu gösterebilir.

III. SONUÇ

Eğitim, pek çok ülke için gelişimin sıkı bir şekilde bağlı olduğu bir alandır ve pek çok şey daha eğitime dayandırılabilir. Bu bağ o ülkede izlenen politikaların yapısına göre daha sıkı ya da daha az olabilir. Bu yazıda pratik değeri olmayan

ya da kaba makro plânlamadan çok belirli eğitimsel tartışmalara göndermede bulunacak türde spesifik politikalardan ve ülkelere özel analitik çalışmadan söz ettik. Bunun yanında devlet müdahalesinin azaltılması gibi bir bakış açısını içeren politikalar da pratikte uygulanamayabilir.

Her ne kadar gündelik sorunlar uygulamayı güçleştirse de sağlıklı bir eğitim politikası ancak, uzun dönemli bir bakış açısı ile oluşturulabilir. Makro plâni yapan kişiden öğrenci ve ailesine kadar, birincisi hangi eğitimin alınacağına karar veren olarak ikincisi eğitimi finanse eden olarak gelişmekte olan ülkelere eğitimin sosyal ve ekonomik gelişmeye bağlılığı stratejik bir hareketi gerektirir.